

UPORABNOST RISANJA ČLOVEŠKE FIGURE V KLINIČNI PRAKSI PRI OTROCIH

Avtorica BARBARA ŽEMVA (TESTinfo letnik 8 (2003), št. 1)

V vseh letih dela z otroki sem pri diagnosticiranju uporabljala tudi otroške risbe. Risanje je dejavnost, ki jo večina otrok rada sprejme, saj je manj storilnostna, kot so drugi testni preizkusi. Sčasoma pa sem odkrila, da lahko prek te otrokove dejavnosti pridem do vrste izredno koristnih podatkov. Prav ob delu na Pedopsihiatričnem oddelku (PPO), kjer imam možnost otroke res dobro spoznati, saj jih osebe ves dan opazuje v naravni življenjski situaciji, lahko primerjam svoje izsledke, ki jih dobim z diagnostičnimi preizkusi, z zaključki in mnenji ostalih timskih sodelavcev. Tako imam do neke mere priložnost preverjati veljavnost testnih preizkusov. Bolj ko sem se poglobljala v risbo, več sem znala razbrati iz nje, in vedno bolj sem navdušena, koliko informacij o otroku nam lahko posreduje. Najprej sem bila pri interpretaciji zelo previdna, zdaj pa vidim, da tisto, kar otrok pove v risbah že na začetku hospitalizacije, ob koncu postane razvidno tudi iz njegovega ostalega vedenja.

Ko otroku naročim, naj nekaj nariše, opazujem, kako se odziva na ukaze ali navodila, ki so mu podana – lahko jih sprejme ali odkloni, je samozavesten ali negotov, začne se opravičevati ali omalovaževati. Opazim lahko, kako se loti naloge, ali dolgo premišljuje in jo gladko izpelje, ali prične živčno z risanjem in takoj zradira, ali je ponosen na svoj izdelek, ali ga morda hoče kar uničiti. Ob risanju otrok pogosto pove spontano tisto, česar sicer najbrž ne bi – posebno, kadar riše člane svoje družine. Ti verbalni in neverbalni odzivi niso nič manj pomembni kot sam izdelek na koncu.

Iz njegove drža in pritiska svinčnika lahko razberem, ali je plah ali samozavesten, jezen ali žalosten. Kam postavi figuro in kako velika je, nam razkriva, ali je morda anksiozen, potr in pesimističen ali pa nestvarno optimističen in ekspanziven. Popravljanje in radiranje določene figure ali nekega dela telesa ter poudarki in izpustitve nam lahko namignejo, kje ima otrok težave in kako jih rešuje. Pri mlajših otrocih lahko prek risanja ocenjujemo tudi ročno spretnost, sposobnost predvidevanja in načrtovanja. Nenazadnje je vsaka risba tudi ustvarjalno delo. Odkrije nam, na kakšen način otrok rešuje problem, njegove perspektive in kako se znajde pri reševanju različnih problemov, na katere naleti ob risanju. Ob tem lahko vidim, ali se znajde sam ali potrebuje pomoč in spodbudo odraslega. Za obdobje do 10. oziroma 12. leta je risba gotovo najprimernejši diagnostični pripomoček, zlasti saj imamo za to obdobje na voljo zelo malo drugih psihodiagnostičnih sredstev.

Objektivno točkovanje otroške risbe za ocenjevanje sposobnosti

Že leta 1926 je Goodenoughova opazila, da lahko risanje človeške figure uporabimo tudi za oceno otrokovih sposobnosti. Sestavila je postopek točkovanja posameznih elementov na risbi, ki je na koncu posredoval otrokovo mentalno starost. Njen postopek točkovanja temelji na številu elementov – več podrobnosti otrok nariše, višje število točk dobi. Slabost tega sistema je v tem, da ne upošteva, da pri višji starosti število elementov na risbi človeške figure ne narašča, ampak upada. Vzorec, na katerem je Goodenoughova preizkusila veljavnost svojega testa so sestavljali otroci med četrtem in desetim letom, test pa naj bi se uporabljal do 13. leta. Kmalu so ugotovili, da po desetem letu ni več uporaben za merjenje inteligentnosti. Sama avtorica je prišla do sklepa, da je test za nižjo starost prezahteven, za višjo pa prelahak.

Leta 1963 je Harris opravil revizijo tega testa. Razširil ga je na adolescentno populacijo in izpopolnil norme. Poleg podrobnosti na risbi se je naslanjal tudi na proporcionalnost. Harrisova revizija risanja moža se ni uveljavila. Povezave z WISC so bile nižje kot pri Goodenoughovi, način vrednotenja in točkovanja pa bolj zapleten.

Tudi Koppitzova se je lotila točkovanja risanja človeške figure. Njen postopek je sicer zelo enostaven, dosežki pa nam ne povedo dosti o otrokovih sposobnostih, saj ga postavijo samo v zelo široke kategorije, na osnovi katerih lahko ločimo le, ali je otrok še v znotraj normalnosti ali ne.

Leta 1988 je Naglieri v ZDA sestavil nov postopek točkovanja za risanje človeške figure. Pri njegovem preizkusu naj bi otrok narisal kar tri človeške figure, in sicer moža, ženo in sebe. Vse tri figure se točkujejo

na enak način, vsako od njih pa naj bi otrok risal le pet minut. Po preteku tega časa naj bi otroku vzeli risbo in mu ponudili nov list. Navodilo se glasi: »Želim, da mi narišeš risbico. Nariši mi moža (ženo, sebe), kolikor najlepše znaš. Narisati moraš celega človeka, ne samo glavo.« Pri točkovanju uporabimo šablono, ki je v priročniku. Priročnik nam ponuja tudi več primerov vrednotenja, tako da se znamo pri ocenjevanju pravilno odločiti, kadar smo v dvomih. Nato pa seštevek točk vnesemo v tabelo, ki ustreza otrokovi starosti, in odčitamo količnik. Na osnovi tabel v priročniku lahko ocenimo samo eno risbo ali pa vse tri. Kljub temu da otroci najbolje narišejo moža, potem ženo, najslabše sebe, so razlike v točkah tako majhne, da lahko isto tabelo uporabimo za katero koli od teh treh figur.

Naglieri zagotavlja, da njegov test ni kulturno obremenjen in je posebno primeren za otroke, ki nočejo ali pa težko sodelujejo pri drugih preizkusih. Posebno je uporaben za otroke z motnjami v duševnem razvoju ali z motnjami govora, za mutistične otroke oziroma take, ki prihajajo z različnih jezikovnih področij. Pri ocenjevanju je izključena nadarjenost za risanje. Priporoča pa, da se ga vključi v baterijo drugih testov.

Norme je pridobil na širokem in reprezentativnem vzorcu 4.468 oseb starih od pet do sedemnajst let. Omogoča predvsem ugotavljanje neverbalnih sposobnosti. Ocena je zanesljivejša, če se uporabijo vse tri risbe. Sistem točkovanja je enak kot pri WISC – 100 je povprečje, kar je pod 90, je podpovprečje, kar je nad 110, pa nadpovprečje.

Ta način vrednotenja sem uporabila pri posameznih otrocih, ki so bili napoteni k meni na pregled zaradi razvrstitve. Ko sem primerjala rezultate na WISC in pri vrednotenju moža po Naglieriju, sem bila presenečena, kako so si bili podobni. Zato sem sklenila, da ta način preizkusim širše, in sicer na risbah otrok, ki sem jih diagnosticirala na PPO. Ker imam pri teh otrocih tudi dosežke s testa sposobnosti WISC, sem primerjala oba preizkusa. Risb otrok, ki sem jih vrednotila po Naglieriju, prvotno nisem pridobila z določenim namenom in so jih otroci risali brez časovne omejitve. Najpogosteje so otroci risali sebe. Povedati moram še, da imajo otroci, ki so hospitalizirani na tem oddelku, praviloma hude čustvene težave, kar se odraža tudi na risbah. Pri točkovanju v smislu ugotavljanja sposobnosti pa čustveno moteni otroci dosežajo po navadi nižje dosežke, kot otroci, ki takih težav nimajo.

Analizirala sem risbe človeške figure 30 deklic in 30 dečkov, starih od sedem do dvanajst let in pol, ter jih vrednotila po Naglieriju, nato pa primerjala z dosežki na WISC, pri čemer pomenijo T vrednosti rezultate na risbi prevedene na lestvico z aritmetično sredino 50 in standardnim odklonom 10, Q vrednosti pa so rezultati na risbi prevedeni na lestvico z aritmetično sredino 100 in standardnim odklonom 15. Uporabila sem izvirne norme, ki jih je izdelal avtor. Dobila sem naslednje izsledke:

WISC	Risanje moža – Naglieri	
	T	Q
Poučenost	0,478**	0,337**
Razumevanje	0,274*	0,282*
Računanje	0,542**	0,398*
Skupni pojmi	0,0641**	0,591*
Pomnjenje	0,469**	0,331**
Šifriranje	0,406*	0,255
Kocke	0,380*	0,380*
Predmeti	0,496**	0,431**
Razvrščanje slik	0,239	0,339
Dopolnjevanje slik	0,129	0,259
Verbalni IQ	0,129	0,128
Neverbalni IQ	0,519**	0,484**

* statistično pomembno na ravni 5 %

** statistično pomembno na ravni 1 %

Izsledki kažejo, da celo pri čustveno moteni populaciji dobimo iz risanja človeške figure zelo dober približek neverbalnih sposobnosti, saj ta povezava znaša 0,48, pomembno pa se povezuje tudi z nekaterimi verbalnimi podtesti, kot sta *računanje* in *skupni pojmi*.

Gotovo bi bile te povezave še višje, če bi upoštevala vsa navodila, ki jih predpisuje ta način vrednotenja – časovno omejitev na pet minut in uporabo vseh treh risb. Povezave bi bile tudi zagotovo višje, če otroci ne bi imeli čustvenih težav.

Sklenemo lahko, da je mogoče risanje človeške figure s pridom uporabiti tudi pri ugotavljanju neverbalnih sposobnosti pri otrocih in jo je smiselno točkovati po sistemu, ki ga je razvil Naglieri.